

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Kristina Gärner*
 Härad: *Konga, Kinnared* Berättare: *Henning Nilsson, Tingaryd*
 Socken: *Tingsås, Urshult* Berättarens yrke: *Färdständer*
 Uppteckningsår: *1964* Född år *1901* i *Rönneåulla, Urshults sn.*

Järnemåla-massen. s. 1-7.

Kloke Sven. s. 8-9.

Sissehall,- troll. s. 10.

Fiskare tog ben från kyrkogården. s. 11.

Spelman, som hade lärt sig spela av näcken kunde inte sluta.

Frimurare. s. 13.

s. 12

Blåkullafärder. s. 14.

Fan. s. 15-17.

Bot mot sjukdomar. s. 18-20.

Älvablåst. s. 21.

Marritt. s. 22.

Spökerier. s. 23

Lantmätare som gick igen. s. 24

Odens jakt. s. 25.

Näcken. s. 26-27

Tomten. s. 28.

Gloson. s. 29.

Skogssnuvan. s. 30.

ACC. N:R M. 16330:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jämenåla - Massen.

Jämenåla-Massen föddes på en
torp i Ushults socken nära sjön
Mien, holligen i Midingsorp omkring
1648. Hans far var soldat. En
kväll stod soldatens hustru vid
spården och tvättade. Det var
efter solnedgången och soldaten
var ute i 30-åriga kriget.

Då kom en man fram till henne,
som var så lite hennes
egen man. Han stannade över
natten, men gick åter före sol-
uppgången. Hon fick en pojke,
som fick heta Mans.

Snart kom mannen hem från
kriget. Han utbrade hem pojken

ACC. N:R M.16330:2.

2 2
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

var, och velcase bestämt till att
han hade varit hemma en
när det rinner.

Då förstod de att det var berg-
kollet Klasagubben från Klasahall.
En tid senare, när soldaten var i
kriget igen, kom Klasagubben till-
baka. Från så då att en gång till
kunde hon inte husas och påpeka-
de att hon inte ens fick lön för
pojken.

Jätten lovade att pojken skulle
få fem mans stycke och alltid
fiskväten fulla med fisk.

Stor och ovanligt starkt blev
Måns som tog plats som dräng
i Grötcroda. Han var en ovanligt
bra stätterkarl, för han hade fått

en lie med sådana egenskaper,
av klassgubben, att både kvar och
stubbbar följde med, när han högg.

Han gifte sig och bodde sedan i
Järnemåla. Så fick han namnet
Järnemåla-Massen. (Massen = Hans)

Ryktet om hans styrke nådde
ända till danske kungen, som
sände en av sina starkaste män
för att pröva hur stark Massen
var. Järnemåla-Massen sa till dansken:
"Kan du lyfta den stenen?"

Dansken kunde knappt rubba den,
men Massen lyfte den utan svårig-
het. Så sa han: "Eftersom jag är
starkare än du får du se mig en
örfil. Dansken gjorde det, men fick
tillbaka en så kraftig, att han dog.

ACC. N:R M. 16330:4.

Järnensåla - Massen fick en gång
löfte av en bonde att få en
kanna brännvin om han kunde
välta en timmerlada. Han välte
ladan på sidan, fick sitt brännvin,
men reste inte ladan igen. (Han
tyckte om brännvin och visade gärna
sin styrka.)

Då han en gång skulle köpa
salt i Kärsnäs fick han löfte
om att få hela säcken utan betal-
ning om han kunde bära den på
ryggen ända till Järnensåla, utan
att sätta ner den. Han hade smuss-
lat ner ett järnlok i säcken, för
att den skulle bli tung. Massen
släppte inte ner säcken ens när

4 7
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330:5.

5 6
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

han var fröstig och plockade lingon.
Handlarens drängar red balcon för
att se. Tranne bad drängarna än
få lodet tillbaka. Men Massen
behöll också det.

En gång skulle han köpa
oxhorn och så till repslajaren: "Den
håller inte." "Slit sönder den
om ni kan." - Och Massen slit
sönder den i små, små bitar.

Järnmåla-Massen hade med en
kniv ristat "Karl" på sin hand,
därefter stööt knif i det, så det
blev där för alltid. "Karl" var
efter kungens namn.

ACC. N:R M. 16330:6.

6 5
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I Snapphanekeget stopp han mot
Snapphanarna. Järnviåla-Massen var
skottfri. Han bände en gäng tjässan
mot bössarna, tog samtidsigt ut
bord och kastade mot fienderna,
varvid flera krossades. De övriga
döddades.

Den annan gång ryckte han
loss en furu, sprängde dörren till
en lada, där ~~snapphanarna~~ snappha-
narne fanns och mördade hela
bandet med hjälp av sina män.

Senare höjades han som ledare
för 18 män plundra i Skåne o
Blekinge. Då de blev osure om
bytet döddes en efter en. Till
slut återstod endast två: Massen

ACC. N:R M. 16330:7.

och en till. De bodde i Järne-
måla. Till slut blev de osams
och skulle göra upp vid ett staket.
Båda hade hössor. Massen klev
över med hössan bänd mot den
andre. Så sköt han honom i ett
skott.

I Järnemåla finns en sten
med en fördjupning, där Massen
brukade ställa sina brännvinsstop.

7 4
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Klölse Sven i Hansås.

Sven i Hansås var en klölse,
som kunde bota det mesta.

Folke behövde inte komma dit
för blodflöde. Han måste bara
veta om det, så stannade det.

Nilssons farfar, som var för-
tröendeman, skulle åka till hävads-
domaren. På vägen dit tänkte
han gå in till Sven i Hansås
och få bot för en sjukdom. När
han kom till den klölse, stod
denne redan på trappan och sa:
- Åk vidare, steyrade dig, annars
trinner du inte!

Farfadern så vad han led
av och steyrade åstad. När
han kom fram till hävads-

ACC. N:R M. 16330:9

9K
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

II domaren; var denne just i färd
med att läsa till kungs.

Sven i Hausås visste innan
att det var brottom. Han bota-
de också sjöledaren.

ACC. N:R M. 16330:10.

SISSEHALL VID PANKALIEN

10
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I Froaryd i Uroskult står ett stort
stenblock, som heter Sissehall.

Backestutningen vid sidan om kallas
Pankalien.

Namnet Sissehall har uppkommit
av att det på stenblocket fordom
bodde ett troll, som hette Sissa.

Det var ett snällt troll, vilket ju
är ovanligt. Fölle som kom dit
brukade bli lejdna på fraktering
av Sissa.

ACC. N:R M. 16330: //.

11.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gustaf från Utväs tog en
ben från kyrkogården i Uosnult
en natt för att få fiskelycka.

Men när han fiskade tappade han
benet i sjön och kunde inte finna
det.

Man hörde sedan hemskt ljud
från denna plats i sjön. Det
händer än i dag, för den döde fick
inte längre ro i sin grav.

Bengt i Vårskult var en
spelman, som kunde spela fiol
så att stolarna flyttade sig. Han
kunde inte sluta, och de som
dansade kunde inte stanna, utan
höll på tills de dansat buren av
sig och dog, om där inte var
någon, som skar av strängar-
na på fiolen. Han hade lärt
sig att spela av näcken.

ACC. N:R M. 16330:13.

Frimurare:

Frimurare stod i förskred
med fan. Han kom till dem
när de skulle dö och tog dem
med sig.

I Fingelstad blev en frimur-
are hämtad av fan. Han för
kort som en eldkvast, som
bräste, yrde och dånade.

13

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Blåkulla färder:

När tråarna for till och från
Blåkulla natten mellan dygnmet-
onsdag och skära torsdag, sköt man
efter dem med hagelbössor, för
att de inte skulle ställa till nå-
got satz, när de hade träffat
fau i Blåkulla.

Då de for, hade de med sig
ett horn, under berynjelser insmord
med ormfet. Hornet, som liknade
ett kolhorn, bands fast vid kitteln,
som hängdes på kvasten.

ACC. N:R M. 16330:15.

Spår efter fan:

I Tre väla såg man en
morgon spår i snön efter en
marisfot och en bockfot. Det
var fan, som varit där på
natten.

15.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330:16.

Läsa bort fan:

Prosten Nymän kallades en gång till en stuga för att läsa bort fan från en besatt.

Fan låg som en svart hund i sängen och vred sig i plågor. Medan prosten läste, försvann plågorna och kvinnan förvandlades till en människa.

16
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fan var vagnen:

Prästen, som bodde i Ulforsyd
made mact över him onde. Varje
söndag for prästen sex kilometer
till Tingsryd för att hålla guds-
tjänst.

En söndag märkte han att
det var fan, som ofredade, och
befallde drängen att skenka av
hjulen, lasta dem bakt i vagnen
och köra vidare. Drängen
lydde och till sin förvåning
såg han att vagnen gick till
bästa som förut och hästarna
drog utan svårighet.

Det var him onde, som drog
vagnen.

ACC. N:R M. 16330:18.

Bot mot värtor:

Som bot mot värtor, skulle
en fläsksvål grävas ner på
norrvidan av en sten, en full-
måne natt. Sedan skulle man
gå 3 eller 12 gånger baklänges
runt stenen, under besvärjelser.

18
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330:19.

Bot för magont:

När man hade ont i magen
av för mycket grötätande, grävde
man en grop i vedbackspjorden,
och låg sig ned i gropen.
Då blev man bra.

19
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330: 21.

Älvablåst:

Älvablåst fick man om man
kom för nära älvarna. Det
var röda utslag, rodnad och
värk. För att bli botad, skul-
le man krypa genom ett gårds-
gårdshål tre gånger mot sol.

21

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R) M. 16330: 22.

Marritt:

När en häst står utmattad
och darrar och svettas i
spiltan på morgonen har
man ridit den.

Som skyddsmedel och bote-
medel härför hänger man en
lil i taket över spiltan.

22

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Spöckerier:

På en gård i Drakamåla spö-
kar det på nätterna. Först ser
man Gus på översta våningen.
Så ser man en person gå om-
kring. Det hörs underliga ljud,
och något kastas nerför trap-
pan.

Sen man såg år 12 på
natten tändes Gusset, utan att
någon var där. På Långårdsväg-
gen sågtes samtidigt en kvinno-
figur, som blev mindre och
mindre. Slutligen blev det en
barnfigur, som så småningom
långsamt försvann.

ACC. N:R M.16330:24.

Lantmätaren:

Nere på gärdet kunde man
lissa kvällar se ljus och höra
rasselande. Det var lantmätaren,
som inte hade ro i sin grav,
utan sprang omkring och rasslade
med sin kedja, som han hade
använt att mäta med.

24
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330:25.

Odens jakt:

Odens jakt kunde man
höra på källarna. Det lät
som stora fågelskaror, som
klagade och sjöng i skyn.

25

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Näcken:

Näcken brukade gå som en vit häst vid madkanten. En man, som var tjvaktig och inte visste vad det var för en häst, försökte ta den. Men näcken tog i stället mannen ner i gön.

Näcken brukade också ut folle på gungfly, så än de gick ner sig.

När man hade rört vid näcken eller talat till honom, var man bunden och kunde inte bli fri, om man inte närende dess namn.

ACC. N:R M. 16330:27.

Näckan:

Näckan manades en gång
upp på bron nedanför kyrkan
i Tingsryd under kyrktid, av
Orra-Johann. Sen kunde den
inte gå ner igen förrän kyrk-
folket gått över bron, utan
måste ligga där och stänukas.

27

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330:28.

Tornten:

Hustornte hade man lite
varstans. Han gjorde mycket myta.
Ofta gjorde han ett arbete färdigt,
om man inte hade hunnit.

Tornten var snabb, och arbetade
noga. Man måste hålla sig
väl med honom: ge honom
mat och vara vänlig och
inte störa honom.

28

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330:29.

Glosor:

Om någon råkade ut för
glosor, fick han inte vända sig
om efter den.

Man måste också leta sig,
så än den inte kom mellan
benen, då blev man uppflykt.

29

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16330:30.

30

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Skogssnubben:

Nilssons farfar blev lurad
utse av skogssnubben. Men han
vände väster, och då såg han, att
han hade gått åt fel håll.

Mor Britta på Rönneåns torp
blev utseled av skogssnubben, när
hon var ute i skogen. Hon kunde
höra folk och röster, men någon
höll henne, så hon kunde inte
gå hem, utan måste springa
omkring i skogen i flera dagar.